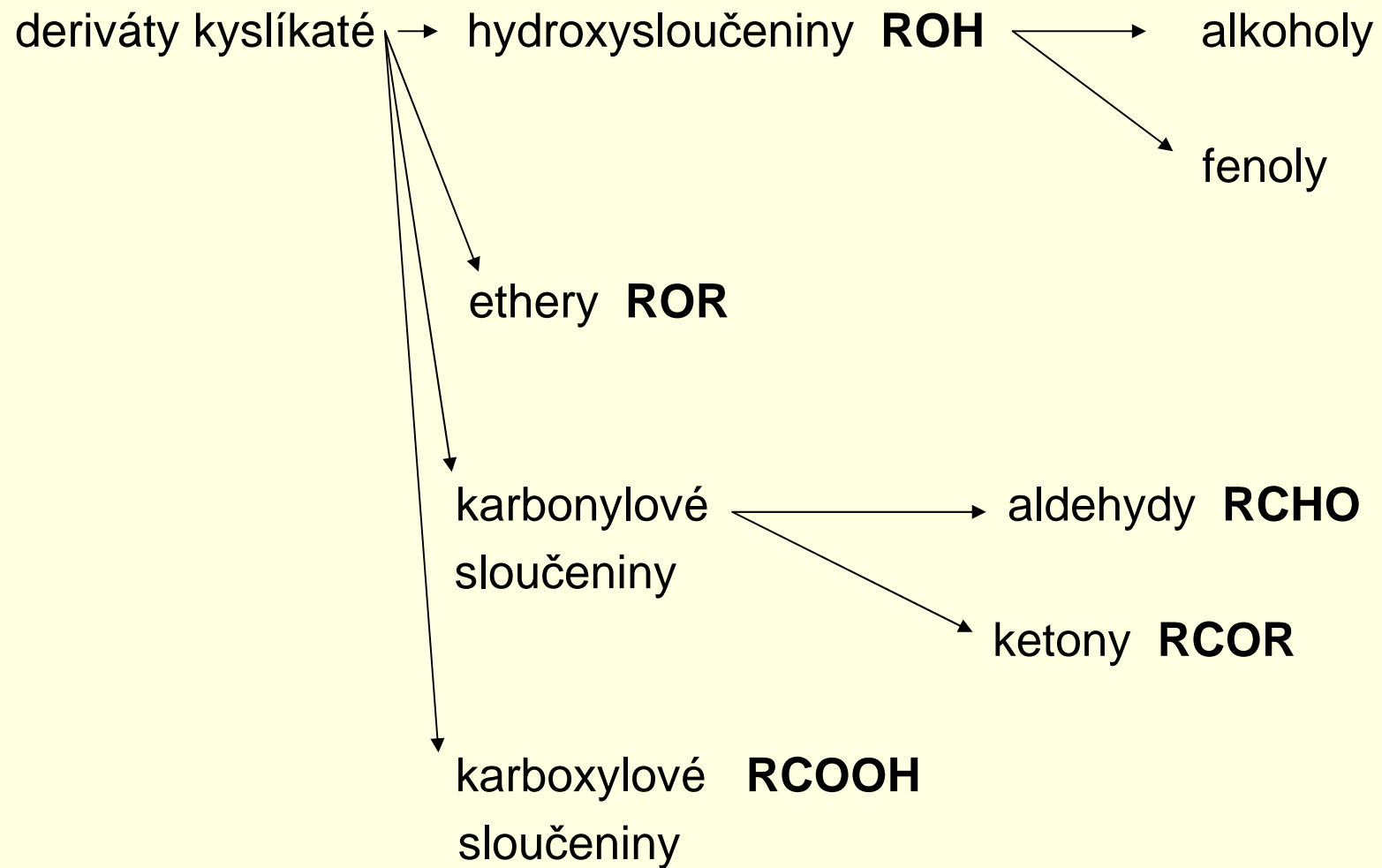

Kyslíkaté deriváty uhlovodíků I

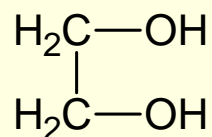
1. Hydroxysloučeniny
2. Thioly
3. Etery

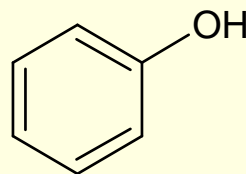
1. Hydroxysloučeniny

- obsahují jednu nebo více skupin **OH**
- **alkoholy** – OH skupina je vázaná na uhlík alifatického

řetězce

- **fenoly** – OH skupina je připojena na uhlík aromatického
jádra

Názvosloví alkoholů

- methanol

methylalkohol CH_3OH

dřevný líh

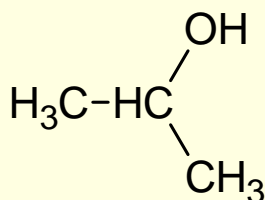
- ethanol

ethylalkohol CH_3CH_2OH

líh

- propan-2-ol

isopropylalkohol

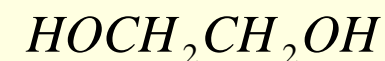

- ethenol

vinylalkohol $CH_2 = CHOH$

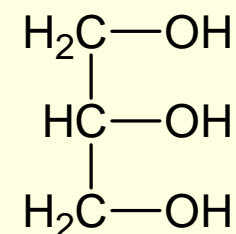
- ethan-1,2-diol

ethylenglykol

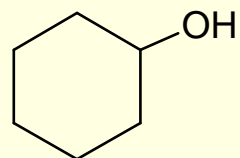
- propan-1,2,3-triol

glycerol

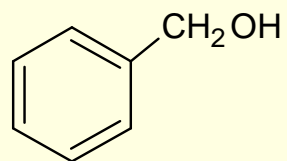
- cyklohexanol

cyklohexylalkohol

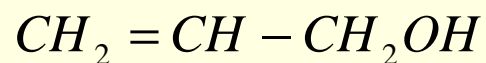
- fenylmethanol

benzylalkohol

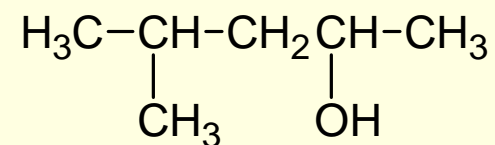

- prop-2-en-1-ol

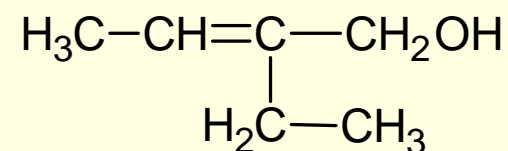
prop-2-en-1-ylalkohol

- 4-methylpentan-2-ol

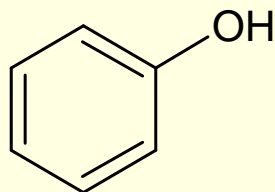

- 2-ethylbut-2-en-1-ol

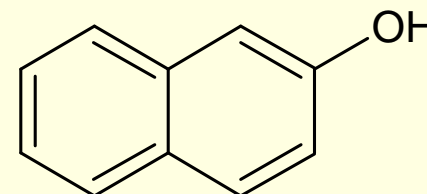

Názvosloví fenolů

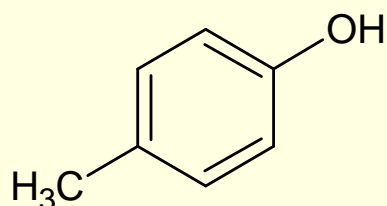
- fenol

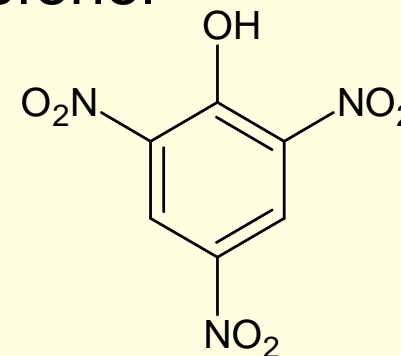
- 2-naftol
β-naftol

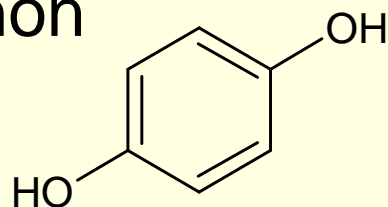
- 4-hydroxytoluen
p-kresol

- kyselina pikrová
2,4,6-trinitrofenol

- benzen-1,4-diol
hydrochinon

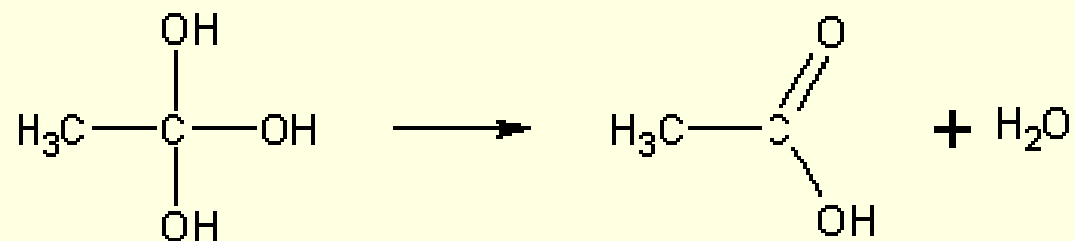
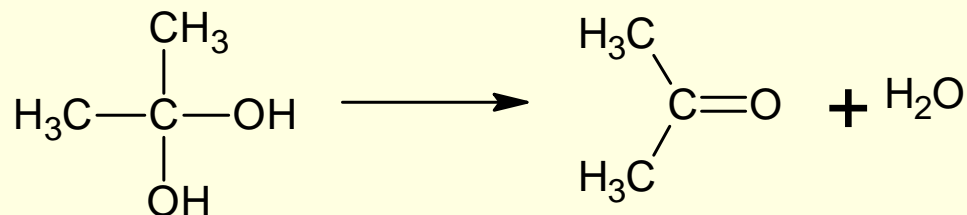
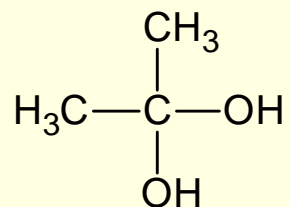

alkohol

→ *jednosytný* – jedna skupina OH

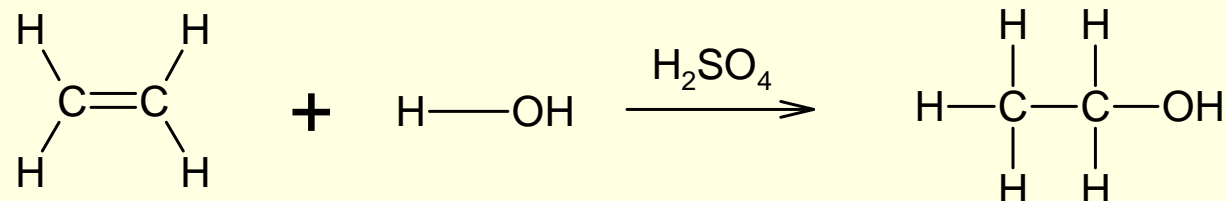

→ *vícesytný* – více OH skupin v molekule, nestálé,
snadno se odštěpuje molekula vody

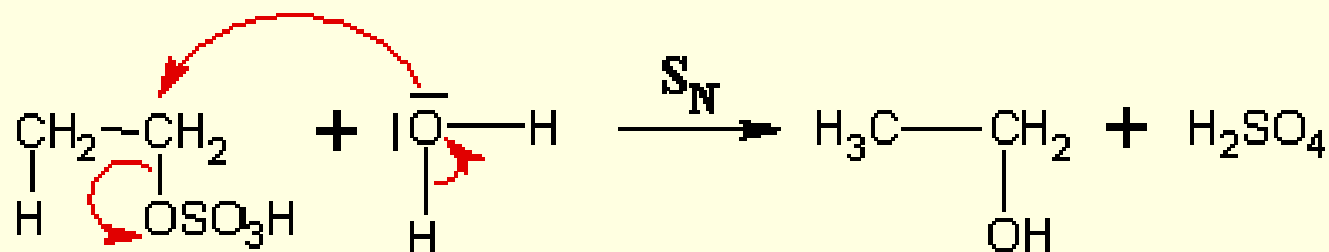
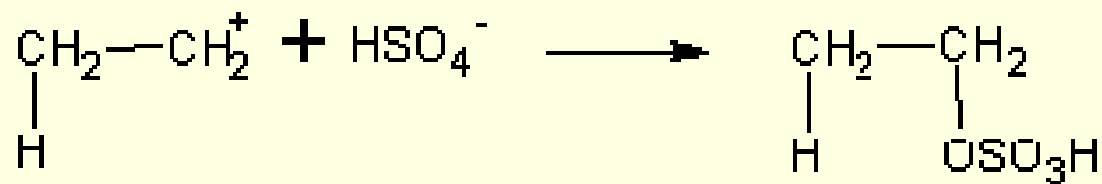
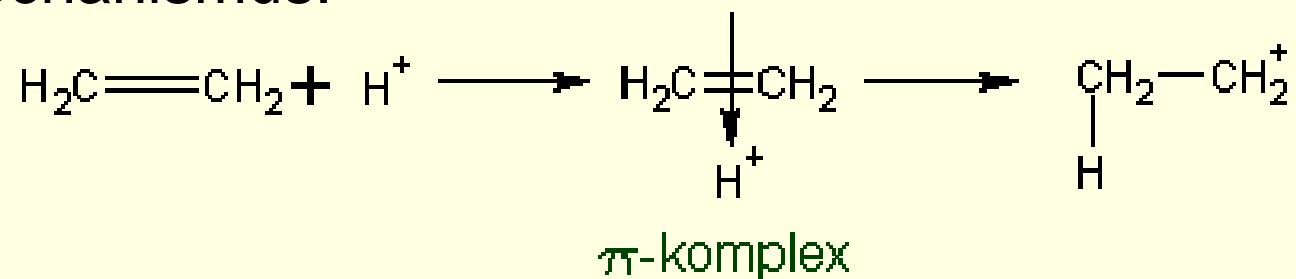

Příprava alkoholů

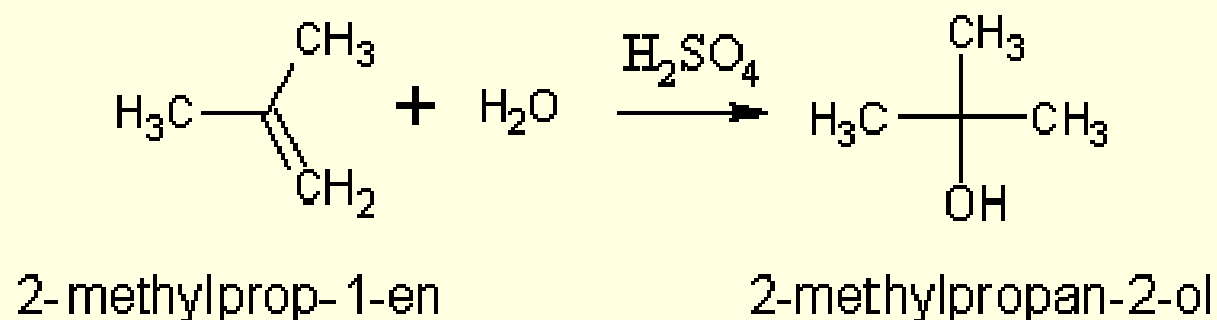
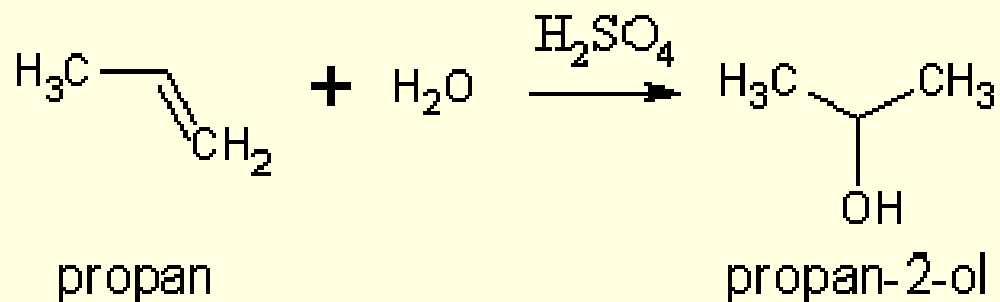
① Hydratace

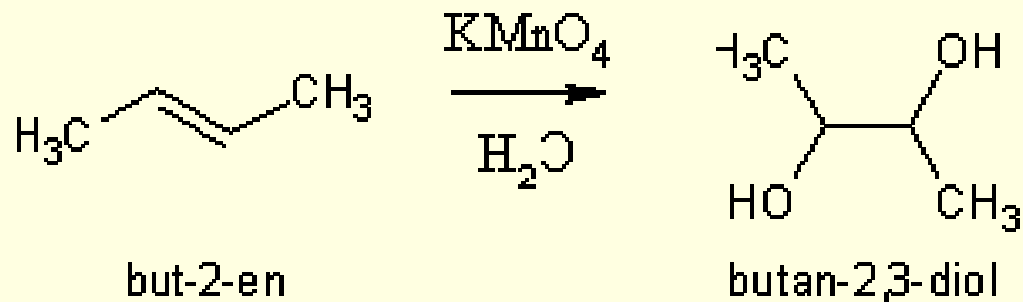
mechanismus:

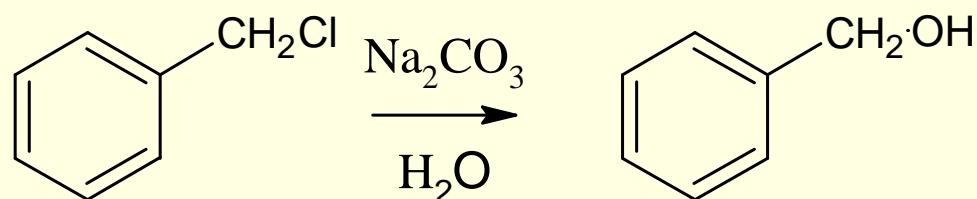
- Alkeny s delším řetězcem – sekundární alkoholy
- Alkeny s větvením na dvojně vazbě – terciární alkoholy
- **!! Markovnikovo pravidlo!!**

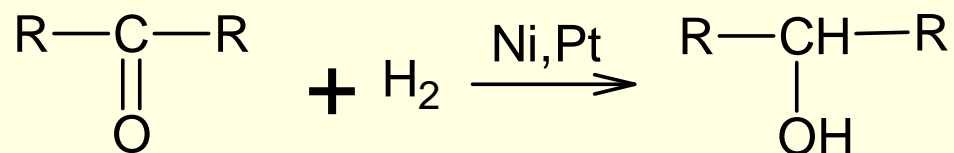
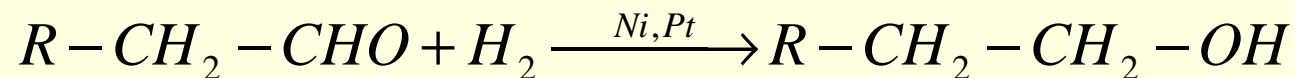
② Oxidace – příprava dvojsytných alkoholů

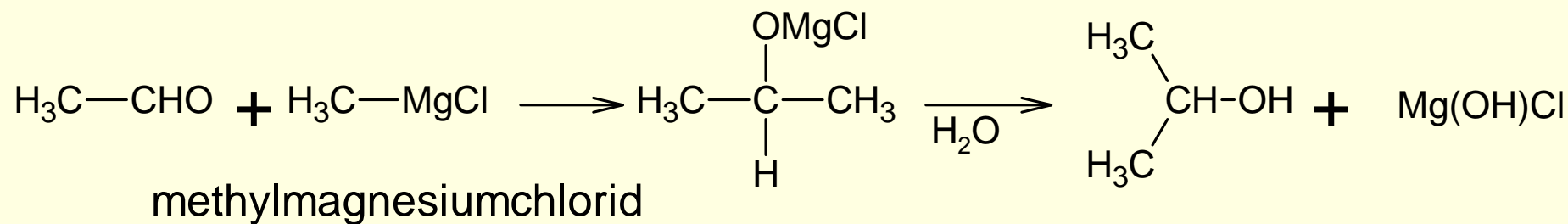
③ Hydrolýza halogenderivátů – roztokem uhličitanu alkalického kovu

④ Katalytická hydrogenace skupiny C = O

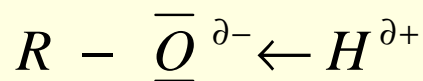

⑤ Adice Grignardových činidel

Chemické vlastnosti

- přítomnost **vodíkových vazeb** - rozpustnost ve vodě, vysoké teploty varu
- střední jsou méně rozpustné, nejvyšší nerozpustné (roste vliv nepolárních uhlovodíkových řetězců)
- dobře rozpustné v organických rozpouštědlech

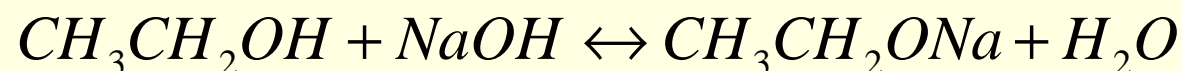
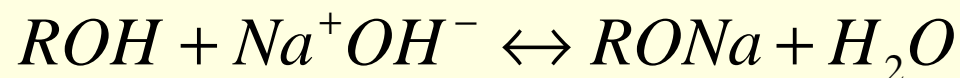

zásaditý
charakter

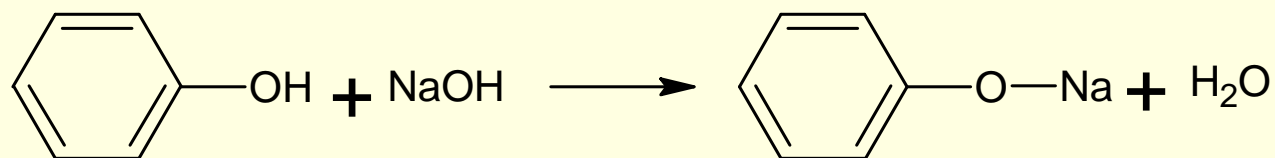
kyselý
charakter

Zásadité prostředí

alkohol + silná zásada = *alkoxidy nebo také alkoholáty*
(*fenoxidy nebo také fenoláty*)

ethanolát sodný
natrium-ethanolát
ethoxid sodný
natrium-ethoxid

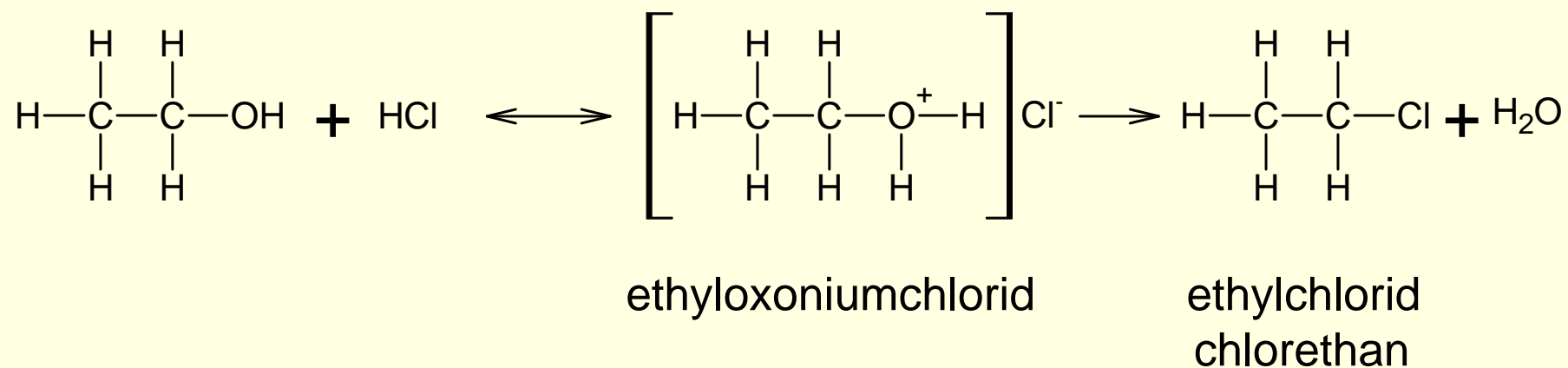
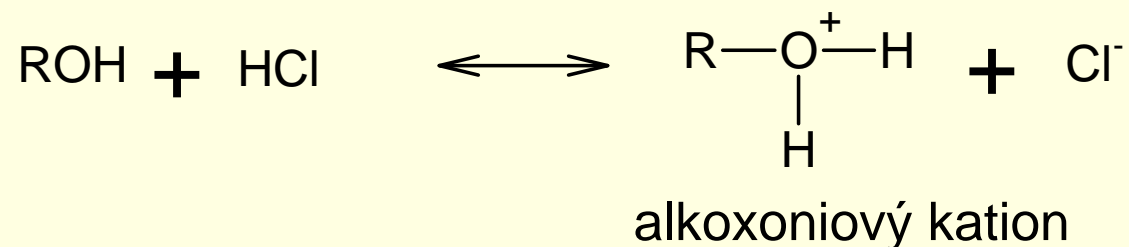

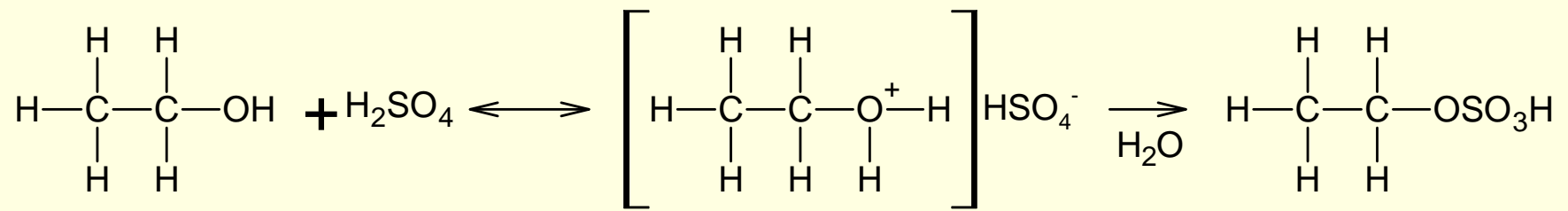
fenolát sodný
natrium-fenolát
fenoxid sodný
natrium-fenoxid

Kyselé prostředí

alkohol + silná kyselina = alkoxoniové soli

- jedná se o nukleofilní substituci S_N

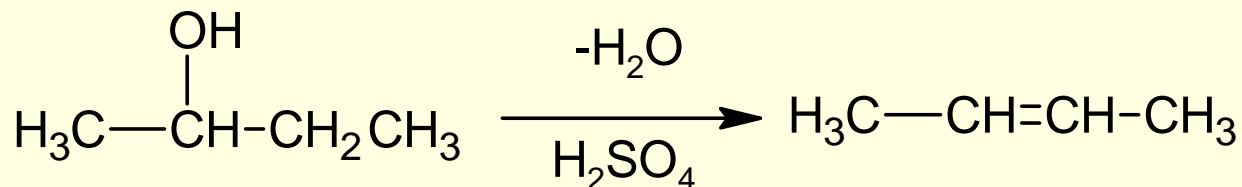
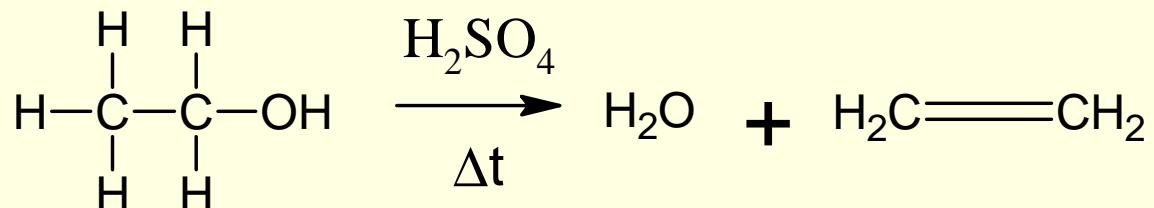

ethyloxoniumhydrogensulfát

ethylhydrogensulfát

Eliminace (dehydrogenace)

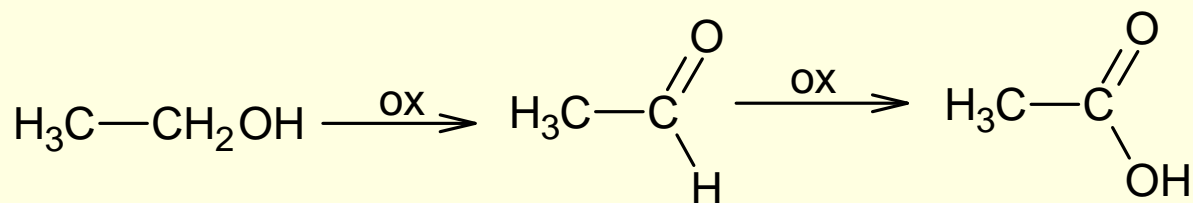
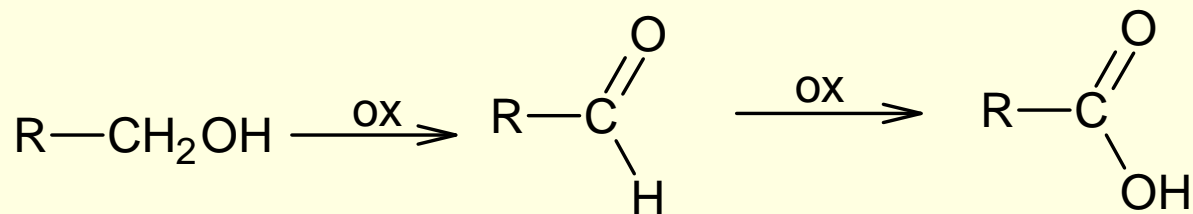
- **Zajcevovo pravidlo** \Rightarrow odštěpuje se atom H z atomu C s nejmenším počtem atomů vodíku
- probíhá přes alkoxoniovou sůl

Oxidace

- pomocí KMnO_4 , H_2CrO_4 , $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$

primární alkohol $\xrightarrow{\text{Ox.}}$ **aldehyd** $\xrightarrow{\text{Ox.}}$ **karboxylová kyselina**

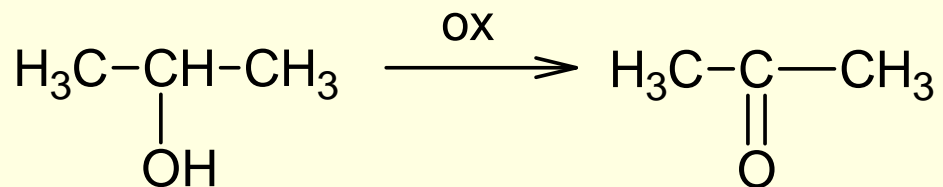
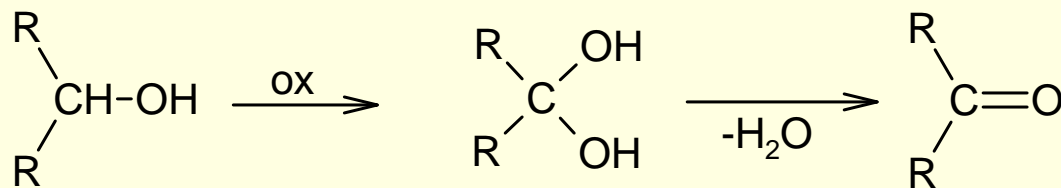

ethanol

ethanal
acetaldehyd

kyselina ethanová
kyselina octová

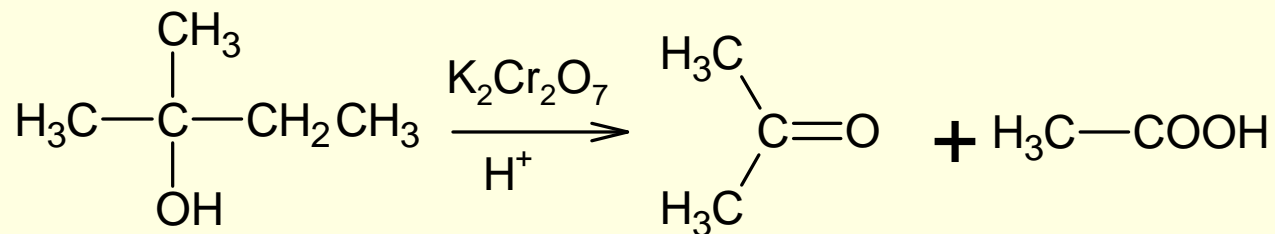
sekundární alkohol $\xrightarrow{\text{Ox.}}$ **keton**

propan-2-ol

propanon, aceton

terciární alkohol je vůči oxidaci stálejší

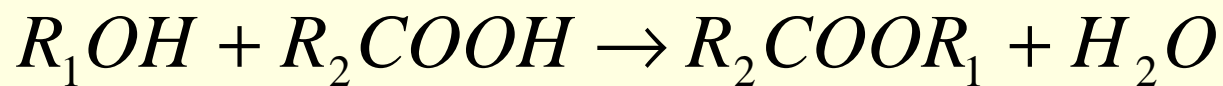
Redukce

- nelze uskutečnit přímo

Esterifikace

alkohol + kyselina → ester + voda

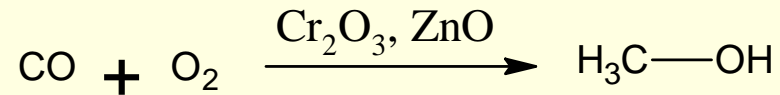
- viz. karboxylové kyseliny

Významné alkoholy

Methanol

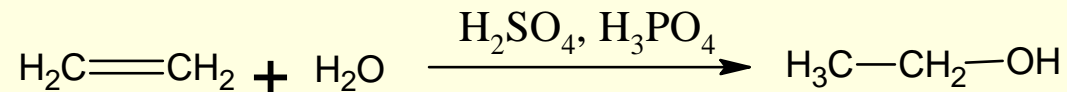
- Výroba: katalytická hydrogenace oxidu uhelnatého

- Prudce jedovatá kapalina
- Užití: rozpouštědlo, výroba formaldehydu

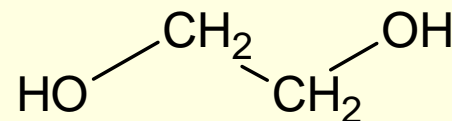
Ethanol (líh, alkohol)

- Výroba: kvašení cukerných šťáv cukrové řepy, cukrové třtiny a různých druhů ovoce nebo synteticky

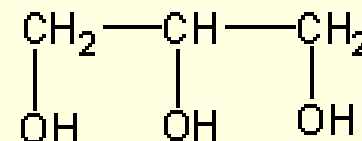
- Užití: výroba léčiv, alkoholických nápojů, v kosmetice apod.
-

Ethylenglykol (ethan-1,2-diol)

- Jedovatý, menší dávky vyvolávají poruchu vědomí, poškození ledvin a CNS
- Užití: složka těžko mrznoucích směsí (*Fridex*), surovina pro výrobu polyuretanů a polyesterů

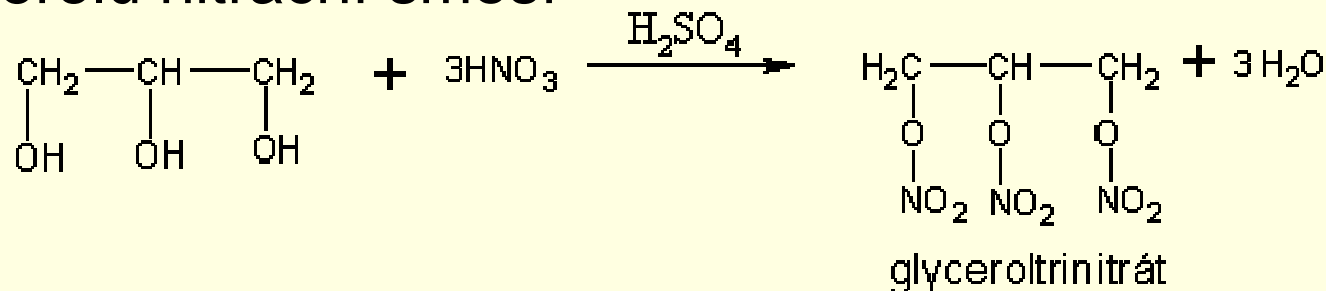
Propan-1,2,3-triol (glycerol, glycerin)

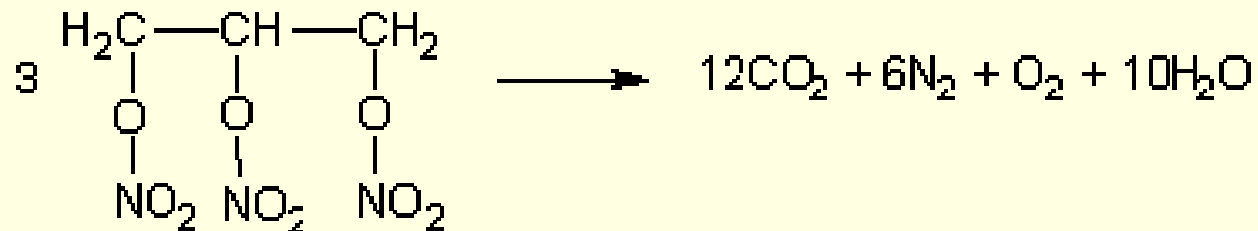
- Součást přírodních tuků a olejů

Glyceroltrinitrát (nitroglycerin)

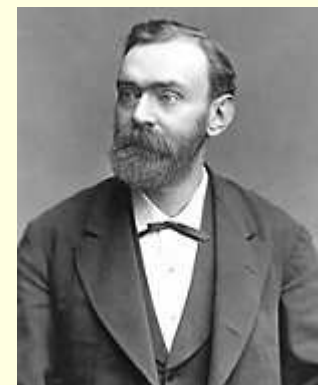
- Z glycerolu nitrační směsí

- Nebezpečná kapalina – při nárazu explozivní
- Při výbuchu se uvolňuje velké množství plynů – velká razance výbušniny

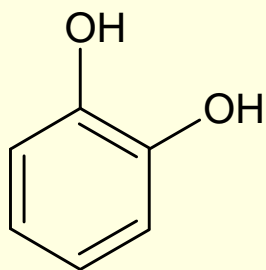
- Využití:
 1. Lék na onemocnění srdce
 2. Součást dynamitu – *Alfred Nobel* (1833 – 1896)

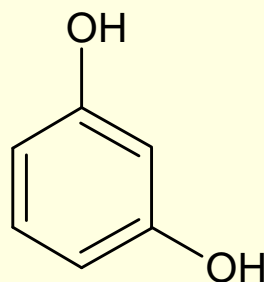
Fenoly

- tuhé nebo kapalné látky s charakteristickým zápachem
 - málo rozpustné ve vodě, rozpouštějí se v eteru a ethanolu
 - dokazují se přidavkem roztoku $\text{FeCl}_3 \Rightarrow$ vzniká fialové zbarvení kromě pyrokatecholu – zelená
-

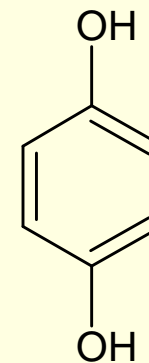
Názvosloví fenolů

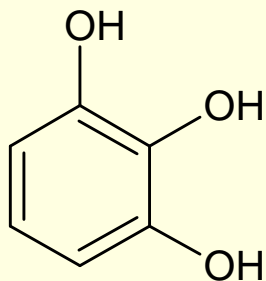
pyrokatechol
benzen-1,2-diol

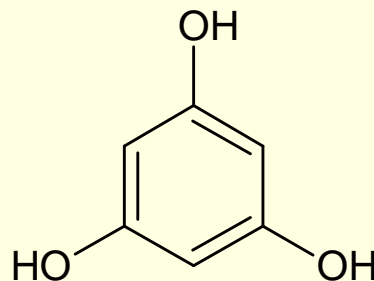
resorcinol
benzen-1,3-diol

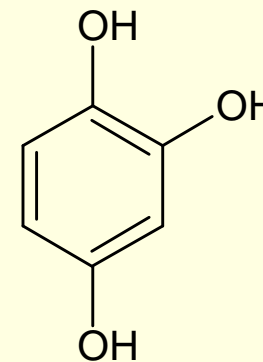
hydrochinon
benzen-1,4-diol

pyrogallol
benzen-1,2,3-triol

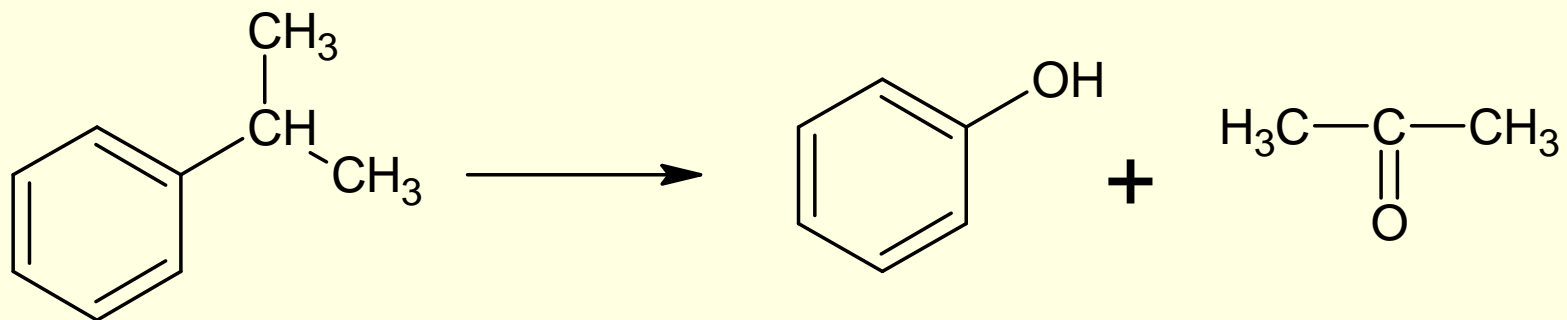

floroglucinol
benzen-1,3,5-triol

hydroxyhydrochinon
benzen-1,2,4-triol

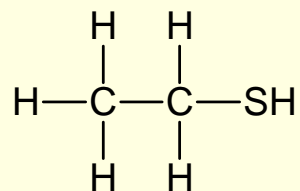
- **Fenol** – žíravina, výroba plastů, pesticidů, barviv, léčiv, vyrábí se z kumenu

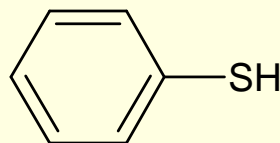
2. Thioalkoholy (thioly)

RSH

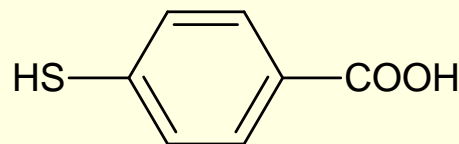
- obdoba alkoholů, nerozpustné ve vodě
- nejnižší páchnou - odorizace zemního plynu

ethanthiol (není-li SH hlavní skupina,
pak se používá předpona sulfanyl)

benzenethiol

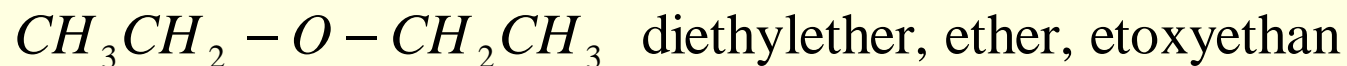
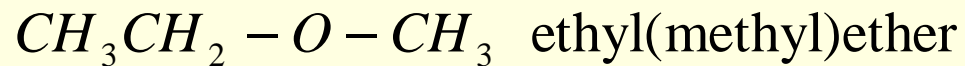
kyselina 4-sulfanylbenzoová

3. Ethers

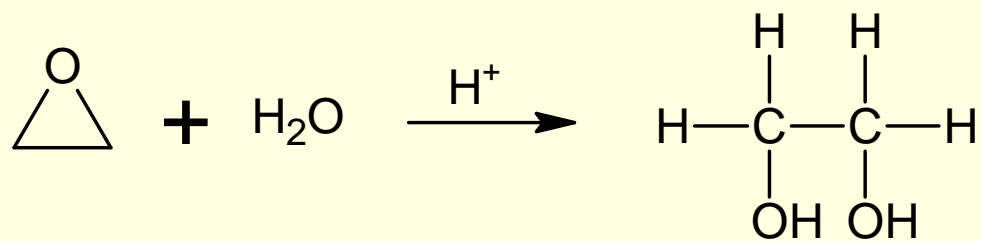
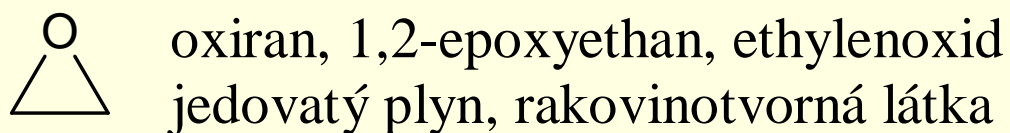

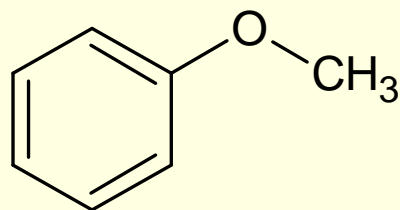
- vznikají náhradou obou atomů H v molekule vody
- jsou bazické
- nižší teploty varu než alkoholy
- rozpouštědla (těkavé, výbušné, s vodou se nemísí)
- reakcí s kyslíkem vznikají explozivní peroxidy (katalyzuje sluneční záření)

Názvosloví etherů

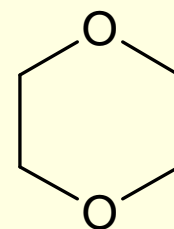

rozpuštědlo, se vzduchem výbušné, $t_v = 35^\circ C$

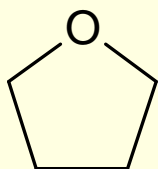

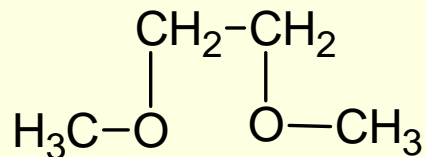
anisol
fenyl(methyl)ether
metoxybenzen
látka příjemně vonící

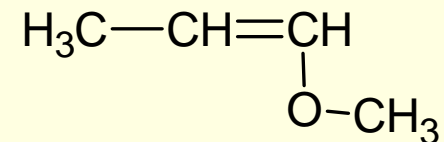
1,4-dioxan
jedovaté rozpouštědlo

tetrahydrofuran

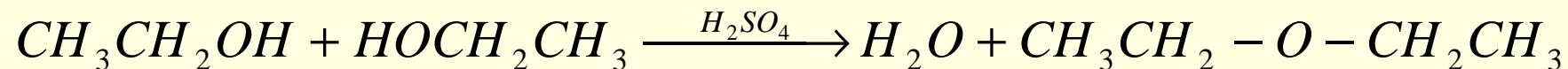

1,2-dimetoxyethan

1-metoxyprop-1-en
methylpropenylether

Mezimolekulární dehydratace

Zkrácené názvy: pentyloxy- $C_5H_{11}O -$

allyloxy- $CH_2 = CH - CH_2O -$

Výjimky: metoxy, etoxy, propoxy, butoxy, fenoxi